

Csányi Gergely és Dés Fanni

Bevezető: „A szex politikai gazdaságtana”

A 20. század közepétől számos olyan elmélet látott napvilágot, amely az emberi szexualitást tág értelemben vett kritikai perspektívából vizsgálta. Ezek egy része a freudomarxizmus (Marcuse és Fromm), egy része a strukturalizmus és posztstrukturalizmus (Foucault és Laqueur), egy része pedig a feminizmus (MacKinnon és Rubin) tágabb áramlatába ágyazódott. Emellett az 1960-as évek végétől Olaszországban és az Egyesült Államokban számos szocialista feminista igyekezett a nőiség domináns helyzetét termelési pozícióként értelmezni azáltal, hogy a házimunka, a szeretet, a gondoskodás, a szex, a gyerekszülés és nevelés aktusait a kapitalista érték-többlet-elsajátítás szükséges előfeltételeként értelmezte. Az 1970-es, de főleg 1980-as évektől az úgynevezett „szexuális forradalom” és az újrászerveződő világpiac részeként a szexualitás egyre inkább nemcsak az értéktöbblet-elsajátítás szükséges feltételeként integrálódott a kapitalista gazdaságba, hanem mint piac és mint termék. A globális pornóipar, a szexuális segéd-eszközök és a fogamzásgátlók globális piaca, az egyre transznacionálisabbá váló prostitúciós migráció és az e jelenségekkel kölcsönhatásban álló globális feminista és meleg polgárjogi mozgalmak arra sarkalltak számos szerzőt, hogy a világrendszer-elméleteket, a szexualitás kritikai megközelítéseit és a szocialista feminista hagyományt egyaránt felhasználva gondolják újra a történetileg felfogott globális kapitalizmus és a szexualitás kapcsolatát, és azt, hogy e kettő milyen szerepet játszott a nőiség kapitalista történetében (Mies, Werlhof és Federici).

A tematikus blokkban szereplő eredeti tanulmányok a budapesti Helyzet Műhely megközelítéséhez kapcsolódnak, mely Kelet-Európa és Magyarország közelmúltbeli történetét a globális tőkés munkamegosztás történetének részeként értelmezi. E megközelítésre, illetve a szexualitás és a globális kapitalizmus kapcsolatát tárgyaló irodalomra hivatkozva e tanulmányok olyan témákat dolgoznak fel, amelyek azt mutatják meg, hogy a szexualitás – a szexuális kizsákmányolás, vagy éppen a szexualitásról szóló diskurzus – Magyarországon milyen összefüggésben van az ország nemzetközi munkamegosztásban elfoglalt pozíciójával.

A blokk első cikkének szerzője a bielefeldi iskolához tartozó Claudia von Werlhof, a feminista és szexualitástanulmányok úttörője. Werlhof programadó írásában a gazdaság és szexualitás összefüggései vizsgálatának elméleti kereteit vázolja fel. A két fogalom együttes értelmezésének feltételét abban látja, hogy a gazdaságot az élet termelésének és újratermelésének folyamatként kell értelmezni, a szexualitást pedig társas és individuális munkaként és termelőerőként is. Kiemeli annak fontosságát, hogy a szexualitás és gazdaság együttes vizsgálatával láthatóvá válik, hogy a nők ellen elkövetett erőszak politikai módszer, amely a szexualitást a gazdaságba integrálja, mintegy „permanens eredeti felhalmozásként”.

A blokk második tanulmányában Csányi Gergely azt vizsgálja, hogyan formálja és adaptálja saját felhalmozási és munkamegosztási rendszerébe a tőkés világrendszer a szexualitást, élesen bírálva azokat a modernizációelméleteket, amelyek a modernitást a szexualitás tradicionális normái alóli felszabadulásnak láttatják. Rámutat, hogy a szexualitás átalakulása hogyan ágyazódik globális politikai-gazdasági folyamatokba, és hogy az 1960-as években lezajlott „szexuális forradalom” mennyiben volt a „piac forradalma”.

A blokk harmadik tanulmányában Gregor Anikó, Csányi Gergely és Dész Fanni arra a kérdésre keresik a választ, hogy miért pont Magyarországon épült ki a „hosszú kilencvenes években” nemzetközileg is jelentős pornóipar. Végigveszik azokat a gazdasági, politikai és társadalmi tényezőket, amelyek Magyarországon az államszocialista időszakban megágyaztak a pornóiparnak, és elemzik ezen időszak pornóiparában a munka és tőke, illetve a hazai és nemzetközi tőke viszonyait. Továbbá elemzik a pornóipart övező diskurzusokat, különös tekintettel a pornó morális geopolitikájára és a szexuális nacionalizmusra.

Barna Emilia és Katona Noémi a szexkamera-iparág kialakulását és működését vizsgálják egy magyarországi példán keresztül. Céljuk, hogy feltárják, hogyan befolyásolja a szexipart a digitalizáció, illetve, hogy rámutassanak arra, miként határozza meg a tőkés világrendszerben a félférfiárs pozíció a magyar szereplők lehetőségeit és munkakörülményeit az iparágban. Elemzésükben a platformkapitalizmusban és a digitális munkában megjelenő egyenlőtlenségekre is rámutatnak.

A blokk zárótanulmányában Dész Fanni mélyinterjúk segítségével hasonlítja össze a prostitúciós iparban jelenleg is tevékeny nők által felépített és a prostitúciós iparból kiszállt nők narratíváit. A tanulmány komplex elemzését adja a *patriarchátus elbeszélhetetlensége* társadalmi és pszichológiai okainak, illetve ezek összefüggéseinek. Majd Dész empirikusan bemutatja, hogy a prostitúciós iparban jelenleg is használt nők a folyamatos traumatizáció miatt kevésbé tudják narrálni a velük folyamatosan történő, az énnarratívába beilleszthetetlen eseményeket, míg a prostitúciós ipartól időben és térben eltávolodott nők sokkal inkább képesek koherens narratívába foglalni a velük történt eseményeket és elbeszélni a patriarchátust.

Köszönjük a blokk tartalmi részéhez nyújtott segítséget K. Horváth Zsoltnek, a Replika szerkesztőségének, különösen Berger Viktornak és Havas Ádámnak és a Helyzet Műhely tagjainak, különösen Éber Márknak, Geröcs Tamásnak és Meszmann T. Tibornak.

Csányi Gergely

Szociológus, Helyzet Műhely (Budapest); doktorandusz, PTE Demográfia és Szociológia Doktori Iskola, illetve PTE Pszichológia Doktori Iskola (Pécs)

Dés Fanni

Szociológus, Helyzet Műhely (Budapest); doktorandusz, BCE Szociológia Doktori Iskola (Budapest)